

โรงเรียนนายทหารอากาศอาวุโส

กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ

หลักสูตร นายทหารอากาศอาวุโส รุ่นที่ ๗๘ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๕

หมวดวิชาที่ ๑ การบังคับบัญชาและการบริหาร

ชื่อวิชา การเขียนเอกสารทางวิชาการ

เรียน น.ท.หญิง ผศ.หญิงทิพย์ ตันตเทศ

น.ต.หญิง เบญจมาศ ศรีสุบรรณ หมายเลข ๓๓ สัมนาที่ ๕

วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

คุณธรรมในชีวิตยุคดิจิทัล

เบญจมาศ ศรีสุพรรณ

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Technology) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตของมนุษย์แทบทุกด้าน การจะใช้ชีวิตให้มีความสุขได้จึงต้องมีการปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นมีทั้งผลกระทบในทางบวกและผลกระทบในทางลบ มนุษย์จึงควรต้องตัดสินใจว่าจะเลือกใช้เทคโนโลยีไปในทิศทางใด การศึกษาปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านชีววิทยา ปัจจัยทางด้านสังคมวิทยา ปัจจัยทางด้านจริยธรรมจรรยา และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ซึ่งปัจจัยทางด้านจริยธรรมจรรยาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีผลกับการเลือกใช้เทคโนโลยี อริสโตเติล อธิบายแหล่งที่มาของจริยธรรม ไว้ ๒ ประการ คือ ๑.แหล่งกำเนิดภายในตัวบุคคล อริสโตเติล (Aristotle) ได้แยกแยะแหล่งที่เกิดของคุณธรรมว่าเป็นคุณธรรมอันเกิดจากปัญญา และคุณธรรมอันเกิดจากศีลธรรมและจริยธรรม ๒.แหล่งกำเนิดภายนอกตัวบุคคล การที่บุคคลนั้นจะทำความดี หรือละเว้นการกระทำที่ไม่น่าพึงปรารถนามากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับคนรอบข้าง กฎระเบียบ สังคม วัฒนธรรมและสถานการณ์ที่บุคคลประสบอยู่ พื้นฐานการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ต้องการความสุข แต่หลายคนอาจจะลืมและมองตนเองเป็นศูนย์กลางมากเกินไป การให้ความรู้เพื่อก่อให้เกิดการยึดในหลักธรรม สามารถนำพาชีวิตให้ประสบความสำเร็จและความสำเร็จตลอดจนช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุขความร่มเย็น คุณธรรมดังกล่าว ก็คือข้อปฏิบัติธรรมของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าสำหรับคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือนทั้งหลาย เรียกว่า “ฆราวาสธรรม ๔ ประการ” คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ

คำสำคัญ: ยุคดิจิทัล พฤติกรรมมนุษย์ คุณธรรม

บทนำ

ชีวิตเมื่อก่อนอยู่กับโลกกายภาพ ที่เห็นหน้ากัน สังคมจึงเชื่อมโยงกันทางกายภาพ แม้แต่การใช้สื่อแบบดั้งเดิม เป็นสื่อที่กระจายข่าวสารแบบทางเดียว เช่น ทีวี วิทยุ หนังสือพิมพ์ แต่ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้เชื่อมโยงกันทางโลกไซเบอร์ มีการโต้ตอบกันได้ทันทีทันใด ข่าวสารที่ได้รับมาจากทุกทิศทาง ผู้รับข่าวสารมีการโต้ตอบเหมือนเป็นการสนทนากันได้ สื่อใหม่จึงเป็นสื่อที่ทุกคนมีส่วนร่วม เป็นสื่อของสังคม ผู้คนในยุควิถีใหม่เชื่อมโยงกันทางดิจิทัล มีกิจกรรมร่วมกันในโลกไซเบอร์ สื่อสารกันด้วยเทคโนโลยี การร่วมกิจกรรมกันในกลุ่มเป็นสังคมดิจิทัล เพื่อความเป็นอยู่ในสังคมที่สงบสุข และสร้างประโยชน์ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมจึงต้องยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และวิถีปฏิบัติที่ดีงาม เพื่อจรรโลงสังคมให้ยั่งยืน

คุณธรรมในชีวิตยุคดิจิทัล

ในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ของมนุษย์ในทุก ๆ ด้านจนแทบจะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของมนุษย์ไปเลยก็ว่าได้ และทุก ๆ วันเทคโนโลยีก็ได้ถูกพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ผลกระทบต่อมนุษย์ที่จะเกิดแก่มนุชนั้นจะร้าย ดี มาก น้อย เพียงใดก็ขึ้นอยู่กับมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ประดิษฐ์ คิด ทำ และนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้นั่นเอง ผลกระทบของเทคโนโลยีมีทั้งด้านดีและด้านเสีย หรือทางบวกและทางลบดังต่อไปนี้

ผลกระทบในทางบวก

๑. ช่วยส่งเสริมงานค้นคว้าด้านเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์มีส่วนสำคัญในการช่วยให้งานค้นคว้าด้านเทคโนโลยีก้าวหน้าไปไกลมาก เพราะสามารถช่วยงานคำนวณที่ซับซ้อนซึ่งไม่สามารถทำได้มาก่อน ตัวอย่างง่ายๆ เช่น การควบคุมการส่งดาวเทียม การส่งยานอวกาศ การคำนวณออกแบบอาคารหรือโครงสร้างใหญ่ ๆ จะทำได้ยากถ้าไม่มีคอมพิวเตอร์ อนึ่ง นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ และนักเทคโนโลยีปัจจุบันยังสามารถใช้ข้อมูลจากธนาคารข้อมูล (Data Bank) สำหรับอ้างอิงและคิดค้นสร้างงานวิจัยหรืองานค้นคว้าใหม่ๆ ในสาขาของตนเพิ่มได้อีกด้วย งานค้นคว้าวิจัยเหล่านี้ในที่สุดก็กลับมามีผลต่อประชาชนในด้านต่าง ๆ

๒. ช่วยส่งเสริมด้านความสะดวกสบายของมนุษย์ คอมพิวเตอร์สามารถช่วยให้มนุษย์ทำงานต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น ไม่ว่าจะในสำนักงาน โรงงานอุตสาหกรรม โรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า โรงพยาบาล เครื่องบิน รถยนต์ ฯลฯ คอมพิวเตอร์ช่วยจัดลำดับงาน ช่วยควบคุมเครื่องมือต่าง ๆ ให้ทำงานอย่างเที่ยงตรงและมีประสิทธิภาพ คอมพิวเตอร์ช่วยให้เรามีเวลาพักผ่อนและคลายความเครียดจากการทำงานได้มาก

๓. ช่วยส่งเสริมสติปัญญาของมนุษย์ คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือที่ทำทลายปัญญาความคิดของมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์จะเป็นผู้เขียนคำสั่งบงการให้เครื่องทำงานตามที่ต้องการ แม้คอมพิวเตอร์จะทำให้เราคิดคำนวณน้อยลง แต่เราจะต้องใช้ความคิดในการสั่งงาน ในการแก้ปัญหามากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ความก้าวหน้าของระบบคอมพิวเตอร์ด้านการศึกษาช่วยให้มนุษย์ได้ศึกษา และเข้าใจวิชาการต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติและเข้าใจตัวเองมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

๔. ช่วยส่งเสริมสุขภาพ คอมพิวเตอร์ช่วยให้งานค้นคว้าทางด้านการแพทย์เจริญรุดหน้าไปมาก ดังจะเห็นว่าเครื่องมือตรวจหัวใจ เครื่องตรวจสมอง เครื่องตรวจสายตาที่ใช้คอมพิวเตอร์ควบคุม เป็นต้น นอกจากงานด้านเครื่องมือแพทย์แล้ว ยังนำมาใช้ช่วยศึกษาสถิติประวัติการรักษาคนไข้ด้วยยาประเภทต่าง ๆ ว่าได้ผลดีเพียงใด ช่วยในด้านการวินิจฉัยโรค และช่วยในการสกัดและป้องกันโรคระบาดด้วย ผลก็คือ ประชาชนจะมีสุขภาพดีและมีชีวิตยืนยาวยิ่งขึ้น

๕. ช่วยให้เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง การใช้คอมพิวเตอร์ ได้ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมใหม่ๆ อีกมากทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยทางอ้อม อุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับเครื่องคอมพิวเตอร์ เช่น การผลิตการบำรุงรักษาและซ่อมคอมพิวเตอร์เป็นงานที่เกิดขึ้นใหม่ นอกจากนั้นยังมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์อีกมากมาย เช่น พนักงานคุมคอมพิวเตอร์ นักโปรแกรมคอมพิวเตอร์ นักวิเคราะห์ระบบ เป็นต้น ในด้านการพาณิชย์และธนาคาร การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของต่าง ๆ ทำให้สามารถดำเนินการได้รวดเร็วมากขึ้น ส่งผลให้ประชาชนมีฐานะและสภาวะความเป็นอยู่ดีขึ้นตามไปด้วย ผลกระทบที่คอมพิวเตอร์มีในทางดีไม่ใช่มีเพียงเท่านั้นเราอาจคิดปลีกย่อยไป ได้อีกมากมายเช่น การใช้คอมพิวเตอร์วิเคราะห์ภาพถ่ายดาวเทียมเพื่อช่วยค้นหาทรัพยากรธรรมชาติ ค้นหาแหล่งน้ำ ป้องกันการบุกรุกป่า เป็นต้น

ผลกระทบในทางลบ

๑. ทำให้เกิดการวิตกกังวล ผลกระทบนี้เกิดจากการขาดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เป็นความวิตกกังวลหรือความกลัวว่า เมื่อนำคอมพิวเตอร์ไปใช้ในสำนักงานและโรงงาน อุตสาหกรรมแล้วจะทำให้โรงงานปลด คนงานเก่าออกและไม่จ้างคนงานใหม่เข้าทำงานอีกแต่ในความเป็นจริง การนำคอมพิวเตอร์มาใช้นั้นมักจะเน้นในงานที่ซ้ำซาก หรือซับซ้อนและต้องใช้แรงงานคนมาก ไม่ถึงกับต้องการให้ทำแทนคนโดยเด็ดขาด โดยปกติเรามักจะให้ผู้ที่ทำงานอยู่เดิมบางคนเปลี่ยนตำแหน่งไปทำงานหน้าที่ใหม่ หรือฝึกให้ทำงานกับคอมพิวเตอร์แทน เป็นการทำให้คนงานเหล่านั้นมีความรับผิดชอบมากขึ้นและสะดวกสบายมากขึ้น จึงไม่เรียกว่าเป็นการทำให้คนตกงาน เพราะแม้การใช้คอมพิวเตอร์จะช่วยทุ่นแรงงานคนไปได้มากก็จริง ในขณะเดียวกันก็สร้างงานทางคอมพิวเตอร์ขึ้นจากความต้องการใช้คนที่มีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์อีกมากเป็นการทดแทน ดังนั้นจึงเท่ากับเปลี่ยนลักษณะงานจากการใช้แรงงานเป็นการใช้สมอง การเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมมีผลกระทบต่อคนงานเดิมที่มีการศึกษาน้อยอยู่บ้าง แต่ถ้าคนงานสามารถเรียนรู้และปรับตัวได้ก็จะไม่ประสบปัญหาดังกล่าว อย่างไรก็ตามผลกระทบนี้คงจะเกิดขึ้นไม่นาน เมื่อการศึกษาทางด้านคอมพิวเตอร์และด้านอื่น ๆ ขยายตัว หรือถ้าหากหน่วยงานต่าง ๆ ได้วางแผนการนำคอมพิวเตอร์มาใช้โดยรอบคอบแล้ว ผลกระทบนี้ก็คงจะน้อยลง

๒. ทำให้เกิดการเสี่ยงทางด้านธุรกิจ การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในงานธุรกิจอย่างเต็มที่เท่ากับเป็นการฝากลมหายใจไว้กับคอมพิวเตอร์ ถ้าหากไม่เก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นหัวใจของธุรกิจให้มั่นคงแล้ว บังเอิญข้อมูลนั้นสูญหายไปด้วยประการใดก็ตาม จะทำให้ธุรกิจนั้นเสียหายได้ แต่ถ้าหากมีการป้องกันข้อมูลต่าง ๆ โดย

รอบคอบ เช่น ถ้ามีการทำสำเนาข้อมูลเก็บไว้ต่างหากแล้ว แม้ข้อมูลที่ใช้จะสูญหายไปก็อาจนำข้อมูลสำรองมาใช้งานได้

๓. ทำให้เกิดอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์ทำให้เกิดอาชญากรรมประเภทใหม่ขึ้น เช่น การโจรกรรมข้อมูล ลักลอบเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อมูลของธนาคารหรือโรงพยาบาล การขโมยโปรแกรมและข้อมูลไปขายให้คู่แข่ง ทำให้คู่แข่งได้เปรียบเพราะล่วงรู้ข้อมูลและแผนการทำงานของเรานี้ นอกจากนี้ ข้อมูลบางอย่างก็เป็นความลับส่วนบุคคลซึ่งถ้าหากถูกขโมยออกไปเปิดเผยอาจทำให้เสื่อมเสียได้

๔. ทำให้มนุษย์สัมพันธ์เสื่อมถอย การที่คนเราต้องใช้คอมพิวเตอร์มากขึ้น ใช้เวลาทำงานและโต้ตอบกับเครื่องมากขึ้น จะทำให้ความรู้สึกเอาใจเขามาใส่ใจเราลดน้อยลงเพราะการใช้งานคอมพิวเตอร์มีลักษณะของการสั่งงานข้างเดียวโดยไม่ต้องสนใจว่าเครื่องจะคิดอย่างไร ต่อไปนาน ๆ เข้าคนอาจติดนิสัยในการคิดและการทำงานโดยไม่สนใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น และอาจทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งทางด้านมนุษยสัมพันธ์ได้

๕. ทำให้เกิดอาวุธร้ายแรงชนิดใหม่ ๆ คอมพิวเตอร์ไม่ใช่แต่จะช่วยในด้านการค้นคว้าวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ เท่านั้น แต่ยังอาจช่วยให้คนบางกลุ่มนำไปใช้ค้นคว้าหาทางสร้างอาวุธใหม่ ๆ ที่มีอันตรายร้ายแรงมากได้ด้วยเช่นกัน

๖. ทำให้เสียสุขภาพ การใช้คอมพิวเตอร์เล่นเกมเป็นเวลานานอาจทำให้เสียสายตา และเกิดปัญหาในเรื่องการเรียน หรือผู้ที่ทำงานอยู่กับคอมพิวเตอร์นาน ๆ ก็พบว่ามีอาการของโรคออฟฟิศซินโดรมมากขึ้น

เทคโนโลยีก็เปรียบเสมือนเครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ ซึ่งมีทั้งคุณและโทษแล้วแต่เราจะเลือกใช้ในทางใด ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าเราจะสามารถกำหนดหรือสร้างพฤติกรรมของมนุษย์ให้รู้จักผิดชอบชั่วดี หรือมีคุณธรรม จริยธรรมในจิตใจได้อย่างไร จากการศึกษาปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อพฤติกรรม ของมนุษย์ ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านชีววิทยา ปัจจัยทางด้านสังคมวิทยา ปัจจัยทางด้านจริยธรรมจรรยา และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ซึ่งในบทความนี้จะขอกล่าวถึงปัจจัยทางด้านจริยธรรมจรรยา ซึ่งจะมีส่วนเกี่ยวข้องและมีผลกับการเลือกใช้เทคโนโลยีในปัจจุบันให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษ อริสโตเติล อธิบายแหล่งที่มาของจริยธรรมไว้ ๒ ประการ คือ แหล่งกำเนิดภายในตัวบุคคล และจากภายนอกตัวบุคคล ดังนี้

๑. แหล่งกำเนิดภายในตัวบุคคล อริสโตเติล (Aristotle) ได้แยกแยะแหล่งที่เกิดของคุณธรรมว่าเป็นคุณธรรมอันเกิดจากปัญญา และคุณธรรมอันเกิดจากศีลธรรมและจริยธรรม คุณธรรมอันเกิดจากปัญญาเป็นคุณธรรมในระดับปัจเจกบุคคล กล่าวคือ ผู้ที่มีสติปัญญามักจะสามารถพัฒนาจริยธรรมได้ด้วยหลักของการคิดไตร่ตรอง ส่วนคุณธรรมอันเกิดจากศีลธรรมและจริยธรรมนั้น เป็นคุณธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติจริงด้วยการเรียนรู้จากการอยู่ร่วมกัน เป็นการแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องซึ่งนำไปสู่สภาวะของความเป็นสุข (จำเรียมูร์ตัน เจือจันทร์. ๒๕๓๘)

๒. แหล่งกำเนิดภายนอกตัวบุคคล (ดวงเดือน พันธมนาวิน, ๒๕๓๘) กล่าวว่า ในการที่บุคคลนั้นจะทำความดี หรือละเว้นการกระทำที่ไม่น่าพึงปรารถนามากน้อยเพียงใดนั้น สาเหตุที่สำคัญ คือ คนรอบข้าง กฎระเบียบ สังคม วัฒนธรรมและสถานการณ์ที่บุคคลประสบอยู่

ในยุคปัจจุบันที่ผู้คนให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีที่มองเห็นเป็นรูปธรรมมากกว่าจิตใจที่ไม่สามารถจับต้องได้ แม้เทคโนโลยีจะมีคุณอนันต์แต่ก็มีโทษมหันต์เช่น ทำให้เกิดผลกระทบและปัญหาตามมามากมายดังจะเห็นได้จากข่าวรายวัน พื้นฐานการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ต้องการความสงบสุข แต่หลายคนอาจจะลืมและมองตนเองเป็นศูนย์กลางมากเกินไป ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า การให้ความรู้เพื่อก่อให้เกิดการยึดในหลักธรรมสามารถนำพาชีวิตให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้ ซึ่งมีหลักธรรมที่ควรรู้และนำไปปฏิบัติใช้ก็คือ หลักธรรมาสน์ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า คุณธรรมสี่ประการนี้เป็นหลักธรรมที่ดี ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝัง และบำรุงให้เจริญงอกงาม โดยทั่วกันแล้วจะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุขความร่มเย็น คุณธรรมดังกล่าว ก็คือข้อปฏิบัติธรรมโดยตรงของคฤหัสถ์ทั้งหลายของผู้ครองเรือนทั้งหลาย เรียกว่า “ธรรมาสน์ ๔ ประการ” ดังนี้

๑. สัจจะ คือ ความจริง ดำรงมั่นอยู่ในสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง เป็นเหตุนำมาซึ่งความเชื่อถือ หรือไว้วางใจได้

๒. ทมะ คือ ฝึกตน ปรับปรุงตน บังคับควบคุมตนเองได้รู้จักปรับตัว และแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ รวมทั้งการยอมรับและแก้ไขสิ่งบกพร่องของตนด้วย

๓. ขันติ คือ อุดหนุน อุดหนุนต่อความหนาว ร้อน หิว กระจาย ทนต่อความเจ็บใจ ทนข่มอารมณ์ของตนได้ ทนต่อความย่ำแย่ต่าง ๆ อุดหนุนต่ออำนาจฝ่ายต่าง ๆ อุดหนุนต่อการทำกิจการงาน

๔. จาคะ คือ เสียสละ เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ สละความโกรธ ความเห็นแก่ตัว มีใจกว้างร่วมงานกับคนอื่นได้ สละอารมณ์ขุ่นมัวภายในจิตใจได้

“ทมะ” ธรรมข้อนี้เป็นหัวใจของธรรมข้ออื่น ๆ อีกมาก ถ้าใครขาดธรรมข้อนี้แล้วชีวิตจะไม่ก้าวหน้าหรือพัฒนาได้ยาก ในความหมายของ ทมะ คือ ฝึกฝน หรือปรับปรุงตน หมายความว่าใครที่มี ทมะเป็นธรรมประจำในจิตใจแล้ว ก็คือสามารถที่จะฝึกฝนและปรับปรุงตนให้ดีขึ้นให้สูงขึ้นไปตามลำดับ จนถึงขั้นสูงสุดได้ไม่ยากนัก ดังนั้นผู้ที่หวังความเจริญในทางสังคมจำเป็นที่จะต้องน้อมนำเอาทมะเข้ามาไว้ในตนให้ได้ แล้วธรรมะข้ออื่น ๆ ก็จะตามเข้ามาเป็นลำดับต่อมา (ศิริพงศ์ ฐานมั่น, ๒๕๖๒)

บทสรุป

โดยสรุปแล้ว พฤติกรรมมนุษย์ มาจากแหล่งกำเนิดจากภายในและภายนอกพร้อมกัน การที่คนเราจะทำความดีหรือไม่ มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับสาเหตุทั้งภายนอกและภายในตัวบุคคล และเมื่อสังคมเข้าสู่ยุคดิจิทัลที่จะมี “ปัญญาประดิษฐ์” หรือ Artificial Intelligence (AI) มาแทนคน ถ้าเราตามมันทันเราจะทำงานร่วมกับมันได้ในยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างเฉียบพลันหรือ “The Age of Disruption” ดังนั้นการเชื่อมโยงคุณธรรมจริยธรรมในโลกยุคต่อ ๆ ไปเป็นเรื่องที่มีความท้าทายอย่างมาก ประเด็นสำคัญที่สามารถเริ่มได้ง่าย ๆ

และสามารถสร้างเป็นวัฒนธรรมได้ ก็คือทำให้ความรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลเป็นการเน้นให้
ตระหนักถึงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงเทคโนโลยี การยึดมั่นต่อกฎเกณฑ์ของสังคม และการมีคุณธรรม
จริยธรรมควบคู่ไปด้วย ก็จะก่อให้เกิดความสงบสุขและความเป็นระเบียบของสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

จำเริญรัตน์ เจือจันทร์. ๒๕๓๘. **จริยศาสตร์: ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร:

โอ.เอส. พรินตัง เฮ้าส์

दनัย จันท์เจ้าฉาย. ๒๕๖๐. **ประเทศไทย 4.0 กับคุณธรรม 4 ประการ**. สืบค้นเมื่อ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔

จาก <http://marketeer.co.th/archives/129863>.

ดวงเดือน พันธมนาวิน. ๒๕๓๘. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมกับพฤติกรรมการทำงานของข้าราชการไทย**. มมป.

เอกสารอัดสำเนา.

ศิริพงษ์ ฐานมัน. ๒๕๖๒. **การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อรองรับองค์การแห่งยุค**

เศรษฐกิจดิจิทัล. สืบค้นเมื่อ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔ จาก

<file:///C:/Users/Acer/Downloads/186105->

<Article%20Text-541951-1-10-20190430.pdf>

ยีน ภู่วรรณ. ๒๕๖๔. **คุณธรรมพื้นฐาน สิทธิหน้า วิถีชีวิตใหม่**. สืบค้นเมื่อ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔ จาก

<https://learningdq-dc.ku.ac.th/#c8>

ระบบการเรียนการสอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลย์สงคราม. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**.

สืบค้นเมื่อ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔ จาก <http://elearning.psu.ac.th/courses/195/Chapter1.pdf>

พระอัคราภิกุทธิ์ สรวทโน. **การดำเนินชีวิตที่ยืนยาวตามหลักพุทธศาสนา**. สืบค้นเมื่อ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔

จาก https://so04.tci-thaijo.org/index.php/social_crru/article/view/156069